קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה [1]משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: **תניא אידך** רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש (ו) הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה דאי לא תימא הכי טרפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר [8]ופטרינן ליה דבי רבי ישמעאל תנא אמר קרא [2]כן ינתן בו ואין נתינה אלא ממון אלא מעתה [2]כאשר יתן מום באדם הכי נמי דממון הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דרשי מכדי כתיב [3]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו כן ינתן בו למה לי ש"מ ממון כאשר יתן מום באדם למה לי (ז)איידי דבעי מיכתב כן ינתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם דבי רבי חייא תנא אמר קרא [4]יד ביד הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון אלא מעתה [4]רגל ברגל נמי הכי הוא אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי מכדי כתיב [5]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אי סלקא דעתך ממש יד ביד למה לי ש"מ ממון רגל ברגל למה לי איידי דכתיב יד ביד כתב נמי רגל ברגל אביי (ח) אומר אתיא מדתני דבי חזקיה (ט)דתנא דבי חזקיה [6]עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך ממש זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן ליה אי מצי מקבל עבדינן ואי לא מצי מקבל לא עבדינן ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה אי מיית לימות מי לא תנן גבי מלקות (י)באמדוהו ומת תחת ידו פטור רב זביד משמיה [7]דרבה אמר אמר קרא [7]פצע תחת פצע (כ)ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דלהאי הוי ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איכא אינש דמפנק אית ליה צערא טפי ואיכא אינש דלא מפנק לית ליה צערא למאי נפקא מינה למתבי ליה היאך דביני ביני רב פפא משמיה דרבא אמר אמר קרא [8]ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושיא דלמא איכא דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיתב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא [6]עין תחת עין וכתיב התם [9]שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממון אף כאן ממון מאי חזית דילפת תחת תחת משור גילף תחת תחת מאדם דכתיב [10]ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי [11]מתחת אשר ענה יליף ליה אדם מאדם ונזיקין מנזיקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי אמר [9]רבה לומר שאין שמין אותו כעבד א"ל אביי אלא כמאן כבן חורין בן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו זילו שומו ליה נזקיה והא כעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה מילתא אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם ידיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר [1]כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו לא צריכא [7]דאי תפס רבא לטעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי אלהים

קטן שהרג. אלמא נגח שהרג את הגדול: **קיטע וקיטע היאך אני קורא כו'.** וכי תימא הכא נשקול ממונא התורה אמרה משפט שוה: **ופטרינן ליה.** בולא כלום והוי משפט שוה לו ליטול אבר ממנו או לפטור לגמרי: **מאי עבדינן ליה.** הא גברא קטילא הוא והוה ליה (ט)עדות שאי אתה יכול להזימה דהא אי משתכחי עדים זוממים פטורים דגברא קטילא בעו למקטל והלך איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.): **יד ביד.** גבי עד זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באיש פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון הניתן מיד ליד: **במקום נזק.** ואע"פ שיש שם משלומי המזק משלם אף הצער ומקבא יתירא קדריש דהא כתיב כויה תחת כויה למה לי פצע תחת פצע. וכויה ומכורה מדריש לקמן [ע"ב]: **ואיכא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה.** מפצע תחת פצע למיתב ליה היאך דביני ביני: **טייפ.** מהר. כמו אשור הייפ במסכת שבת (דף קיט.): **אלא במזיק.** עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה לימכר עבדיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק ישומה תחת עינו של ניזק: **ואמור אין משלם אלא נזק.** כדאמרינן בפ' ג' (דף כו.) אינם בעמיתו (ו) ולא שור בעמיתו: **והא קמחייבת ליה לינוקא.** אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תיוקה הן ולא שלם כדתניא לקמן (דף פז:) קטנים יעשה להם סגולה: **דאלם.** לעם וכסם: **כל הנישום כעבד.** הואיל ודבר שאין קנוי הוא אין גובין אותו בבבל. וטעמא מפרש לקמן: **דאי תפס.** הכי אמר להו שומו ליה והיוה לו למחר אם יתפס משלו יעבבנו: **נזקי שור בשור.** נזקי שור שבאו לו על ידי השור: **נזקי שור באדם.** נזקין שבאו לשור על ידי אדם: **נזקי אדם בשור.** אדם שהוזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא: אלהים

קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: **תניא אידך** רבי

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמורא סברי דאותה ג"ש לענין מיטב (ח) ואין להוציא מג"ש עין תחת עין מפשטיה דמשמע עין ממש אלא מדרשא אחריתא: **אלא** בדמזיק. דס"ל לרבי אליעזר דהוי ככופר (ט) דמשלם דמי מזיק דרחמנא קרייה כופר אבל אתה לוקח כופר כו' (י) ותנאי דלעיל ס"ל דדוקא בכופר משלם דמי מזיק משום פדיון נפשו:

זילו שומו ליה ד' דברים. היה סבור דאדם הזיקו ואותו קטן כל כך גדול היה דמכלמי ליה ומכלם: קנסא

מסורת הש"ס

ו) [לעיל נח. וש"נ], ז) כתובות לח., ח) מכות כב:, ד) [ס"א דרבא וכן הגיה יעב"ץ], ט) [לעיל כו: לקמן פה.], י) גי' רש"ל רבא, יא) [ויקרא כד], יב) [לעיל כו.], יג) עיין רש"א,

תורה אור השלם

1. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

ויקרא כד כב

2. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ: ויקרא כד כ

3. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט

4. וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל:

דברים יט כא

5. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:

דברים יט יט

6. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד

וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שם כג

7. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה

8. אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא:

שמות כא יט

9. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:

שמות כא לו

10. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:

שמות כא כג

11. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט

הגהות הב"ח

(ו) גמ' עין ממש אמרת הרי שהיה סומא: (ז) שם אביי אמר אתיא:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ג מהלכות רוצח והלכה ט וסי"ל מהל' עדות הלכה ז:

יא ב מיי' פט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב:

יב ג מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לה טוש"ע סי' ל:

יג ד מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע מ"מ סי' ל סעיף ה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל כיון דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות ומאמרי שמא נאמת לא הרג א"כ מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהרג וצ"ע: תוד"ה אלא בדמזיק וכו' דשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"א:

מוסף רש"י

אמדוהו ומת תחת ידו פטור. דשליח כ"ד הוא, ואמרן (מכות ח.) יצא האב המכה את בנו ושליח ב"ד (מכות כב:). ליתן צער במקום נזק. דאפילו היכא דליכא נזק משלם נמי צער, דלא תימא צער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק, כגון כוויה בשפוד על לפרנו דלא אפמתיה מכפייה (לעיל בו:) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לתתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לתתכה בפס שאינו מצטער כל כך וזה תתכה בברזל ולעיל (שבועות כא כה).

קנסא קמגבית בבבל. לאו דוקא קנס אלא משום דלית ביה חסרון כיס ולא שביח לא עבדינן שליחותייהו. וגזלות וחבלות דבעי מומחים כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף כ:) איכא למימר דגזלות וחבלות אלהים בעינן. דהא כולהו בפרשת אלה המשפטים כתיבי אדם באדם וכי יריבון אדם בשור וכי יגח [שמות כא] ובהסיא פרשה כתיב עד האלהים יבא דבר שניהם[ג] וקסבר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (דף יד.). שור בשור ושור באדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף שור וגו'[ד] שור באדם ארבעה שומרים התם כתיבי[ה] ושליחות יד התם כתיב[ו]: **מידי דהוה אהודאות והלואות.** דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ג.) דלא בעינן מומחין שלא תנעול דלת בפני לוין. הודאות הבא לידון בעדי הודאה שאמרו בפניו הודה לו והלואות שבא לידון בעדי הלואה שאומרים בפניו הלוה לו: **דלא קיס לן.** כגון הכא דבעינן למשיימיה: **משלומי כפל נעבד שליחותייהו.** אלמה קיימא לן דאין דנין דיני קנסות בבבל: **אדם באדם דממונא הוא.** דקא מפחתיה מדמיה: **ופגם.** שייך באונס ומפתה והוא במקום מזק דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא דאפחתה מכספא. בושת לאו קנס הוא שהרי אין קנוי אלא לפי המצייש והמתביש: **ד' מאה** זוזי. כדתנן ערס באחזו תלש בשערו כו' במתני' (לקמן דף ג.): **דשלח ליה רב אסדא.** בהמניח את הכל (לעיל דף מ:): **חסרון כיס ושכיח.** הודאה והלואה: **מאי איריא שור דאזיק אדם.** דלא שכיח לגמרי: **אפילו אדם דאזיק אדם.** דשכיח טפי קאמר רבא דאין דנין: **בפס.** אין גובין דקיימא לן פלגא מזקא קנסא בפ"ק (ד' עו:): **אין מועד בבבל.** דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינן ליה לבי דינא היכי מייעד ליה: **והא לא שכיחא הוא.** לבא שור מועד מארץ ישראל לבבל ואמרינן לעיל במילתא דלא שכיח לא עבדינן שליחותייהו: **אלא כי קאמר רבא.** דשור בשור גובין בבבל: **בשן ורגל קאמר.** כגון שנתחכך במבירו להנאתו והזיקו ו)(והפילו על שור אחר) דהיינו מולדה דשן או שהזיק את שור מבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו ולא כוון דהוי מולדה דרגל: **נער שלא במקום נזק.** כי מתניתי' על לפורנו דלא אפחתיה: ה"ג **רבי אומר כויה נאמרה תחילה כן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה: כויה דלית בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר כויה לאודה נאמרה תחילה כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה היינו שומעין שיהא אלהים בעינן וליכא אלא מאי שנא שור בשור ושור באדם דשליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו אמרי שור בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא פוק חזי (ו) היכא מזדבני תורא בשוקא אדם באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא מזדבני עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה דקיצי נעבד שליחותייהו אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא [ז]בקנסא לא עבדינן שליחותייהו אדם באדם (ח) דממונא הוא נעבד שליחותייהו (ט) כי קא עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו הרי בושת (ג) ופגם דשכיח נעביד שליחותייהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת והא ליתיה לדרב פפא [ח]דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל [ט]אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כיס אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו [י]הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו ושור בשור גובין בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי איריא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל אלא פשיטא דאזיק שור וקתני אין גובין אותו בבבל אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא [יא]אין מועד בבבל אמרי דאייעד התם ואייתוה להכא [יב]והא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדינן שליחותייהו דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא [יג]סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותייהו [יד]אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדין מתחילתן נינהו: צער כוואו בשפוד או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מיפלגי רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקיף לה רב פפא אדרבה איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא בבבל חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא נער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי נער אבל שלא במקום חבורה כגון על לפורנו פטור דנער בלא מזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה מזק: **כן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בנער בלא מזק כמתניתין: **איפכא מסתברא.** ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקרא ולאו אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו ונער משתלם שלא במקום מזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחלתו איננה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה ו)(נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו': **ואמסקנא קיימי.** האי נאמרה דקאמרי אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

רבי

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא פוק חזי (היכא). תו"ת וי"ב ס"ל כמה וכן בסמוך: (ב) שם אדם באדם ופגם דממונא הוא: (ג) שם הכי נמשמ דשכיח כל"ל ותיבת ופגם נמחק:

מוסף רש"י

במילתא דשכיחא. הלואה וכן בגו (גיטין פח:).

יד א ב ג מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ח והלכה ט סמג עשין לה טוש"ע מ"מ סי' ה סעיף ה:

טו ד מיי' שם הלכה י ועיין בכ"מ ובל"מ טוש"ע שם סעיף ב:

טז ה ו ז מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע שם:

יז ח מיי' שם ועי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

ו) גיטין פח:. ז) [שם מ:. ח) [שמות כא]. ד) [שם כא]. ה) [שמות כב]. ו) רש"ל מ"ז. ז) רש"ל מ"ז. ח) רש"ל מ"ז. ט) רש"ל מ"ז. י) רש"ל.

רבי סבר אין דנין. הכא נמי כיון נאמרה תחילה כלל דכיון משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה אמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שנפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע ביינתים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כיון נאמרה תחילה כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נאמר קופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי היא: **למה לי.** הוא"ל ומרישא שמעינן לתרוייהו: **לדמים יתרים.** דאי לא כתיב אלא כויה תחת כויה הוה אמרינן בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כויה משלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו: **נצר במקום נזק.** היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה: **היכי שיימינן.** את הנער הלא יש לו לקוללה בשביל הדמים שנוטל: **ידו הקטועה.** ומחוברת בגידין למותין ואינה רפויה לו למלאכה: **כין פס לסייף.** ידו המוכתבת למלך לקוללה בסס שאין שם נער כלל כמה רוצה ליטול לקוללה בסייף: **הא לא שקיל.** כל ממון שבעולם לנער נפשיה לקוללה וכאן כבר נעשה מעשה: **כמה אדם רוצה ליפן.** לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה בסייף ויקטענה השליח בסס: **ליטול.** מן המזיק מה שנתן זה למלך: **דמי שבטו.** דממתם הממתים נפל למשכב: ה"ג **ומכמים אומרים שבטו ורפואתו כל שיעמו בו.** הקישן הכתוב וזה שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרוייהו: **נתנה לאגד.** נתנה רשות לנתבל לאוגדה ולעטפה מפני נער הנה ועולין הממתים מחמת הכל ומוס האגד: **לא נתנה.** רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלכך ממתים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליהן: **דתנא ביה.** דשנה עליו הכתוב: **ורבנן.** ת"ק: **רק לשלא מחמת המכה אפילו.** שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן: **נתנה רשות לרופאים לרפאות.** ולא אמרינן דחמנא מחי ומיהו מסי: **תלמוד לומר שבטו יפן ורפא ירפא.** שיהא הכתוב בריפוי לחייבו אף על הממתים והקיש שבת לריפוי: **נאמר בריפא.** נשר מת: **אהלא.** אהלמ"י בלע"ז: **וקירא.** שעוה: **וקלבא.** רשי"א שבחביות של יין: **ואי אמר ליה.** מזיק אסיין אנא אני מרפא אותך ואיני נותן דמי אסיין: **אסיא רחיקא.** ומוזל גבי: **עינא עוירא.** שעתיד ליגע לדרכו ואין חושש אם עיור עינו של זה: (ו) **אסיא דמגן.** שירפא בחנם וקרובו הוא: **כ"ש.** דלא ניחא לי בהכי דאי פשעת בנפשך גנאי גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק:

לרבות

בכלל ופרט המרוחקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אביי ורבא ברייתא בנות כותים (נדה דף נג.) היינו דוקא בחד עניינא אבל בתרי עניני לכ"ע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף ו: ושם) ובכל המנחות (מנחות נה: ושם) והיינו דנגמר הדין (סנהדרין דף מו. ושם) גבי הומת ותלית אם נחשבנו כתרי עניני לפי שמרוחקין יותר מאותם שבכאן ושבנדה אתיא ההיא דנגמר הדין כל"ע אבל אם נחשביה כחד עניינא אתי סוגיא דהתם כמ"ד אין דנין:

לדמים יתרים. פי' נקוטרא דאי לא כתיב אלא כויה ה"א אפילו אית ביה חבורה דמי כויה הוא דמשלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו ד) נצר במקום נזק ואין נראה לר"י דהא נצר במקום נזק נפקא לן מפצע תחת פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהנער יפטר את הנזק ואת הרפוי ונראה לר"י לדמים יתרים שמשלם נצער שיש בו רושם יותר מנצער שאין בו רושם אע"פ שאין מצטער בזה יותר מבזה משלם יותר לפי שמתגנה מחמת הרושם: **עלו בו צמחים בו'.** כשלא אמדוהו מיירי דאי באמדוהו הא אמרינן לקמן (דף נא.) אמדוהו והיה מתנוה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו: **שניתנה** רשות לרופא לרפאות. וא"ת והא מרפא לחודיה שמעינן ליה וי"ל דה"א ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כשומר גזירת המלך קמ"ל דשרי: **עבר** על דברי הרופא. לא חשיב ליה פושע כ"כ: **פשעת** בנפשך ומפסדת לי. היכא דלא אמדוהו: רואין

כללא ופרט המרוחקין זה מזה קמפלגי רבי סבר אין דנין אותו בכלל ופרט ובן עזאי סבר דנין אותו בכלל ופרט וכי תימא חבורה לרבי למה לי לדמים יתרים: אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול וכו': צער במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו לקטוע לו ידו לא צער לחודיה הוא הא כולהו חמשה דברים איכא ועוד בשופטני עסקינן אלא לקטוע ידו הקטועה ידו הקטועה נמי לא צער לחודיה איכא הא צער ובושת איכא דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו למשדייה לכלבים אלא אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סם לסייף אמרי הכא נמי לא שקיל ומצער נפשיה אלא [א]אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם האי ליטול ליתן מבעי ליה אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליטול זה מזה מה שנתן זה: רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו': [ת"ר] [ב]עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי שבתו שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ר' יהודה אומר אף מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו וחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שחייב בשבת חייב בריפוי ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי במאי קא מיפלגי ° אמר רבה אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי הכא במכה ניתנה לאגד קמיפלגי רבנן סברי מכה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא להו אנא אי מכה לא ניתנה לאגד ריפוי נמי לא מיחייב אלא דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה לאגד יתירה ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ורבנן סברי כיון דתנא ביה קרא בריפוי אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריפוי ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המכה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב בריפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי ריפוי דתנא ביה קרא למה לי מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל דתניא [ג]דבי ר' ישמעאל אומר [ד]ורפא ירפא [ה]מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו ת"ל רק שבתו יתן ורפא ירפא יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר אף מחמת המכה פטור שנאמר רק איכא דאמרי אף מחמת המכה פטור לגמרי כרבנן בתראי ואיכא דאמרי אף מחמת המכה פטור משבת וחייב בריפוי כמאן כאבוה: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא [ו]הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרגותני אמר אביי נאתא כריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלבא ואי א"ל אסייך אנא א] א"ל [ז]דמית עלי כאריא ארבא ואי א"ל מייתינא אסיא דמגן במגן א"ל [ח]אסיא דמגן במגן מגן שוה ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא אמר ליה [ט]אסיא רחיקא עינא עוירא ואי א"ל היאך הב לי לדידי ואנא מסינא נפשאי [י]א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי ואי א"ל קוץ לי מקץ א"ל [יא]כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא [יב]וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא [ב]פצע תחת פצע [ג]ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה לרבות

מסורת הש"ס

ו) כרכות ס., ז) [כ"מ קס: ב"ב קסח.], ג) לעיל כו: פל., ד) אין זה לשון הקוטרס ועיין רש"ל,

תורה אור השלם

1. אם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: שמות כא יט
2. כִּוְיָה תַּחַת כִּוְיָה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה אסיא דמגן ג"ל קודם ד"ה אסיא רחיקא:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבה אשכחתי' לרבנן. סוכה ז ע"ב וש"נ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' ת"ל דמיתא עלי כאריא אכנא כתרי אורב ועיין בערוך ערך אכנ:

לעזי רש"י

אהלמ"י [אלואי"ן]. אלוי. אָהָל. רשינ"א [רשינ"א]. שרף-עץ.

יח א מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה י סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף מז:

יט ב מיי' שם הלכה יט ועיין בהגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף יט:

כ ג טוש"ע ר"ל סי' שלו סעיף ג:

כא ד מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף כ:

כב ה ו מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף כז:

כג ז מיי' שם ועיין בל"מ טוש"ע שם סעיף כב:

כד ח ט מיי' שם הלכה יז טוש"ע שם סעיף כג:

כה י מיי' שם הלכה ג ב טוש"ע שם סעיף ג ד:

מוסף רש"י

כאריא ארבא. כאריה אורב (ב"מ קא:). **ליתן צער במקום נזק.** דאפילו היכא דליכא נזק משלם נמי נער, דלא תימא נער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק, כגון כוולו בשפוד על נערנו דלא אפשתיה מכפייה (לעיל כו:) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הנער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו למחכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו למחכה בשם שאינו מצטער כל כך וזה מחכה בנרחל ולעיל (שמות כא כה) ואע"פ שיש שם משלומי הנזק משלם לא הנער, ומקרא ימיה קדרים, דהא כתיב כויה תחת כויה, למה לי פצע תחת פצע (לעיל דף ד).